

## ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ REVIEW

# Η επίδραση των ενημερωτικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις στάσεις απέναντι στη δωρεά οργάνων και ιστών σε φοιτητές επαγγελματιών υγείας

Οι μεταμοσχεύσεις οργάνων και ιστών αποτελούν παγκοσμίως την πλέον διαδεδομένη μέθοδο αποκατάστασης κάποιου οργάνου που νοσεί. Παρόλο που η ιατρική επιστήμη στον τομέα των μεταμοσχεύσεων εξελίσσεται συνεχώς, κάθε έτος εκατομμύρια άνθρωποι πεθαίνουν περιμένοντας σε λίστες αναμονής για μεταμόσχευση. Ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο η μεταμόσχευση θεωρείται αποδεκτή μέθοδος, ενέχει ηθικούς προβληματισμούς και διλήμματα που εμποδίζουν τις λίστες δωρητών να αυξηθούν. Η εμπορευματοποίηση των οργάνων, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις κάθε λαού και η έλλειψη εμπιστοσύνης των ατόμων έναντι της ιατρικής κοινότητας αποτελούν τις σημαντικότερες αιτίες για τη μειωμένη διαθεσιμότητα οργάνων και ιστών. Η έλλειψη σωστής πληροφόρησης και εκπαίδευσης για τις διάφορες έννοιες που διέπουν τη δωρεά αποτελεί εμπόδιο στην απόφαση για εγγραφή στα μητρώα δωρητών. Η εκπαίδευση συνιστά σημαντικό παράγοντα για την αλλαγή συμπεριφοράς σε διάφορα θέματα υγείας που απασχολούν τον γενικό πληθυσμό, ενώ η υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε φοιτητές επαγγελματιών υγείας για τη σημασία της δωρεάς οργάνων και ιστών επιφέρει σημαντική βελτίωση στην αλλαγή των στάσεων και στην αύξηση των γνώσεων σχετικά. Η εκπαίδευση μπορεί να τροποποιήσει θετικά κάθε συμπεριφορά που εμποδίζει την προαγωγή της υγείας.

### 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι μεταμοσχεύσεις οργάνων αποτελούν παγκοσμίως την πλέον διαδεδομένη μέθοδο αποκατάστασης κάποιου οργάνου που νοσεί, η δε ιατρική επιστήμη στον τομέα των μεταμοσχεύσεων εξελίσσεται συνεχώς.<sup>1</sup> Προϋπόθεση για τη διαδικασία της μεταμόσχευσης είναι η ύπαρξη εγγεγραμμένων δωρητών οργάνων στα εθνικά μητρώα των χωρών. Η Κύπρος κατέχει μια από τις υψηλότερες θέσεις όσον αφορά στις μεταμοσχεύσεις νεφρών από ζώντες δότες. Ωστόσο, βρίσκεται στις χαμηλότερες θέσεις στην Ευρώπη στις μεταμοσχεύσεις οργάνων μετά θάνατον.<sup>2</sup>

Η ιστορία των μεταμοσχεύσεων αρχίζει από τα αρχαία χρόνια, όταν η ανάγκη των ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο για εύρεση μεθόδων αποκατάστασης οργάνων ή μελών του σώματος που είχαν υποστεί κάποια βλάβη ήταν μεγάλη.<sup>3</sup>

Με την πάροδο των αιώνων συναντάται πληθώρα παραδειγμάτων από προσπάθειες αποκατάστασης, σε πίνακες ζωγραφικής ή αρχαία κείμενα,<sup>4</sup> έως και τη χαρακτηριστική ιστορία πρώτης προσπάθειας των Αγίων Αναργύρων, Κοσμά και Δαμιανού, «αντικατάστασης» του ποδιού ενός πάσχοντα άνδρα από γάγγραινα, με το πόδι ενός νεκρού Άραβα. Το γεγονός αυτό έμεινε στην ιστορία ως η πρώτη προσπάθεια μεταμόσχευσης με την ονομασία «Το θαύμα του μαύρου ποδιού».<sup>5</sup> Το 1954 πραγματοποιείται η πρώτη επιτυχής μεταμόσχευση νεφρού μεταξύ μονοζυγωτικών διδύμων, ανοίγοντας τον δρόμο για μια τεράστια εξέλιξη στον τομέα αυτόν.<sup>6</sup> Το 1967 έγινε η πρώτη επιτυχής μεταμόσχευση καρδιάς σηματοδοτώντας την επανάσταση στις μεταμοσχεύσεις οργάνων.<sup>5</sup> Στη συνέχεια, η ανακάλυψη των ανοσοκατασταλτικών φαρμάκων αύξησε το προσδόκιμο ζωής στους ασθενείς που δέχονταν κάποιο μόσχευμα, χωρίς

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2020, 37(6):727-731  
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2020, 37(6):727-731

Β. Στυλιανού,<sup>1</sup>  
Δ. Καϊτελίδου,<sup>2</sup>  
Ο. Κωνσταντακοπούλου,<sup>2</sup>  
Γ. Χαράλαμπος<sup>3</sup>

<sup>1</sup>Τμήμα Νοσηλευτικής, Frederick University, Λευκωσία, Κύπρος  
<sup>2</sup>Τμήμα Νοσηλευτικής, Εργαστήριο Οργάνωσης και Αξιολόγησης Υπηρεσιών Υγείας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα  
<sup>3</sup>Γενικό Νοσοκομείο Αθηνών «Ιπποκράτειο», Αθήνα και Frederick University, Λευκωσία, Κύπρος

The impact of information and education programs on the attitudes of health care students towards organ and tissue donation

Abstract at the end of the article

### Λέξεις ευρετηρίου

Δωρεά οργάνων  
Εκπαίδευση  
Φοιτητές επαγγελματιών υγείας

Υποβλήθηκε 28.4.2020  
Εγκρίθηκε 25.6.2020

να το αποβάλλει ο οργανισμός και να πεθαίνουν σε λίγες ημέρες.<sup>7</sup> Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η ιατρική κοινότητα να πάει ένα βήμα παραπέρα και το 2010 να πραγματοποιηθεί η πρώτη επιτυχής ολική μεταμόσχευση προσώπου στην Ισπανία. Ο λήπτης προσώπου μπορούσε μετά από δύο έτη να φάει και να μιλήσει φυσιολογικά.<sup>8</sup>

## 2. Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Στην Κύπρο γίνονται μεταμοσχεύσεις κερατοειδούς χιτώνα, νεφρών και παγκρέατος. Η πρώτη μεταμόσχευση κερατοειδούς χιτώνα έλαβε χώρα το 1972, η πρώτη μεταμόσχευση νεφρού το 1986 και το πλέον πρόσφατο επίτευγμα στη χώρα πραγματοποιήθηκε το 2012 με τη διπλή μεταμόσχευση παγκρέατος και νεφρού.<sup>8</sup>

Επί πλέον, νέες επαναστατικές μέθοδοι δίνουν ελπίδα σε συνανθρώπους μας που βρίσκονται στη λίστα αναμονής για μεταμόσχευση. Παρ' όλο που διεθνώς θεωρείται μια αποδεκτή μέθοδος, η διαδικασία της μεταμόσχευσης ενέχει ηθικούς προβληματισμούς και διλήμματα, τα οποία εμποδίζουν τις λίστες δωρητών να αυξηθούν.<sup>9</sup> Η εμπορευματοποίηση οργάνων, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις κάθε λαού και η έλλειψη εμπιστοσύνης των ατόμων έναντι της ιατρικής κοινότητας είναι από τα σημαντικότερα εμπόδια που οδηγούν στη μειωμένη διαθεσιμότητα οργάνων, κυρίως από πτωματικούς δότες οργάνων.<sup>10</sup>

Παράλληλα, ο ορισμός του εγκεφαλικού θανάτου είναι από τα πλέον σημαντικά θέματα συζήτησης που φέρει σε αντιπαράθεση διάφορες ομάδες ανθρώπων. Η έλλειψη σωστής πληροφόρησης και εκπαίδευσης για τις διάφορες έννοιες που διέπουν τη δωρεά αποτελεί εμπόδιο στην απόφαση για εγγραφή στο μητρώο δωρητών οργάνων.<sup>11</sup> Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη σύγχυση στο ευρύ κοινό ανάμεσα στην έννοια του κώματος και στο πότε ένας ασθενής θεωρείται εγκεφαλικά νεκρός και η κατάστασή του είναι μη αναστρέψιμη.<sup>12</sup> Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ) συγχέουν την έννοια του κώματος με τον εγκεφαλικό θάνατο, περιγράφοντας διάφορες περιπτώσεις κωματωδών ασθενών που επανήλθαν, με αποτέλεσμα τα πράγματα να γίνονται ακόμη πιο δύσκολα. Η διαπίστωση μη αναστρέψιμης βλάβης ακολουθεί μια σειρά κριτηρίων που έχουν συσταθεί από διάφορες επιτροπές από το 1968 και τηρούνται μέχρι και σήμερα.<sup>13</sup>

Σε προηγούμενη έρευνα αναφορικά με τις γνώσεις και τις στάσεις του πληθυσμού της επαρχίας Λεμεσού της Κύπρου σχετικά με τη δωρεά οργάνων φάνηκε ότι υπάρχει μεγάλη έλλειψη πληροφόρησης για τον θεσμό. Οι συμμετέχοντες, αν και έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον για να ενημερωθούν άμεσα και να αντλήσουν πληροφορίες, εν τούτοις δεν γνώριζαν πού να ανατρέξουν.<sup>11</sup>

Με την πάροδο των ετών έχει αναδειχθεί η σημασία της εκπαίδευσης για την αλλαγή συμπεριφοράς σε διάφορα θέματα υγείας που απασχολούν τον γενικό πληθυσμό.<sup>1</sup> Μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα σε διάφορες ομάδες πληθυσμών φαίνεται να υπάρχει μια σημαντική βελτίωση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στην υιοθέτηση σωστών τρόπων συμπεριφοράς όσον αφορά στην υγεία.<sup>14</sup> Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η εκπαίδευση να αλλάζει προς τη θετική κατεύθυνση κάθε συμπεριφορά που εμποδίζει την προαγωγή της υγείας.

Έρευνες που έχουν διεξαχθεί σε φοιτητές Ιατρικής και Νοσηλευτικής έχουν δείξει ότι για την ανάπτυξη θετικής στάσης απέναντι στη δωρεά οργάνων και ιστών τα συνεχιζόμενα εκπαιδευτικά προγράμματα διαδραματίζουν βασικό ρόλο.<sup>15</sup> Αυτό ενδέχεται να έχει σημαντική επίδραση στους μελλοντικούς επαγγελματίες υγείας, ώστε να μπορούν να εκπαιδεύουν και να προωθούν τη δωρεά οργάνων στον πληθυσμό.<sup>16</sup>

## 3. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Η έλλειψη διαθέσιμων μοσχευμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελεί μείζον θέμα για την αποκατάσταση και τη θεραπεία εκατομμυρίων ασθενών.<sup>11</sup> Παρά τις μεγάλες και συνεχιζόμενες εκστρατείες για την ευαισθητοποίηση του κοινού αναφορικά με τον θεσμό της δωρεάς, η έλλειψη πληροφόρησης και οι ηθικοί παράγοντες εμποδίζουν την αύξηση των εγγεγραμμένων δωρητών.<sup>10</sup>

Πολλές έρευνες εστιάζουν σε φοιτητές Ιατρικής, Νοσηλευτικής και άλλων επαγγελματιών υγείας, καθώς αυτή θεωρείται μια σημαντική ομάδα του πληθυσμού για την προαγωγή της έννοιας της δωρεάς οργάνων και ιστών, μαθαίνοντας στο άτομο δεξιότητες που είναι ικανές να θέσουν τα θεμέλια για μια καλύτερη ζωή.<sup>14</sup>

Η Ισπανία κατέχει την πρώτη θέση στις μεταμοσχεύσεις και έχει κατορθώσει να διατηρήσει το εν λόγω επίπεδο για πολλά έτη.<sup>17</sup> Η νομοθεσία της εικαζόμενης συναίνεσης που εφαρμόστηκε άλλαξε άρδην τα δεδομένα.<sup>18</sup> Ο σημαντικότερος όμως παράγοντας που έχει αυξήσει τον αριθμό των δωρητών οργάνων φαίνεται να είναι η συνεχιζόμενη εκπαίδευση των επαγγελματιών υγείας και του πληθυσμού αποκλειστικά για τις μεταμοσχεύσεις και τη σημασία της δωρεάς.<sup>17</sup>

Τα σχετικά εκπαιδευτικά προγράμματα πρέπει να είναι σωστά δομημένα και εμπλουτισμένα με τα σύγχρονα δεδομένα, αλλά και προσαρμοσμένα στις ανάγκες των ατόμων που εντάσσονται σε ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο.<sup>19</sup> Οι προϋποθέσεις αυτές επιτρέπουν στις διάφορες χώρες να είναι σε θέση να διαμορφώσουν εκπαιδευτικά προγράμματα σύμφωνα με τις δικές τους ανάγκες, έτσι ώστε

να υπάρχει ορθή, επαρκής και συνεχιζόμενη εκπαίδευση των επαγγελματιών υγείας.<sup>20</sup> Μελέτες που έχουν διεξαχθεί σε δείγμα φοιτητών Ιατρικής, Νομικής, Νοσηλευτικής και άλλων κλάδων σπουδών έχουν αναδείξει σημαντικές διαφορές αναφορικά με την επίδραση των εν λόγω εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις ανωτέρω ομάδες φοιτητών.<sup>21</sup> Για παράδειγμα, σε αντίθεση με φοιτητές Νομικής, οι φοιτητές Ιατρικής και Νοσηλευτικής φάνηκε να έχουν θετικότερη στάση απέναντι στη δωρεά βλαστοκυττάρων και στην αιμοδοσία, οι γνώσεις τους αυξήθηκαν και κατανόησαν τη σημασία της, μετά από σύντομη διάλεξη για τα πλεονεκτήματα και τα οφέλη της.<sup>22</sup> Αυτό σημαίνει ότι δυνητικά αποτελούν κατάλληλη ομάδα για την προώθηση της δωρεάς οργάνων και ιστών στο ευρύ κοινό.<sup>23</sup>

#### 4. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Στη βιβλιογραφία έχει δειχθεί ότι βραχύχρονα εκπαιδευτικά προγράμματα για τη δωρεά οργάνων και ιστών προάγουν άμεσα τη θετική στάση προς τον θεσμό.<sup>24</sup> Πιο συγκεκριμένα, οι γνώσεις αυξάνονται μετά την υλοποίησή τους, με αποτέλεσμα οι φοιτητές να είναι περισσότερο άνετοι να μιλήσουν στους ασθενείς και στις οικογένειές τους για τη δωρεά οργάνων και ιστών.<sup>23,25,26</sup> Η σημασία της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και ενημέρωσης των φοιτητών Νοσηλευτικής αποτελεί κύριο παράγοντα για την εξασφάλιση της συναίνεσης αναφορικά με τη δωρεά οργάνων στο νοσοκομειακό περιβάλλον.<sup>26</sup>

Παρόλα αυτά, οι σχετικές έρευνες καταδεικνύουν την έλλειψη γνώσεων για σημαντικά ζητήματα που απασχολούν τους φοιτητές για τη δωρεά οργάνων και ιστών.<sup>27</sup> Μελέτες σε φοιτητές Ιατρικής<sup>28,29</sup> έδειξαν μεγάλη διαφορά στο επίπεδο γνώσεων πριν και μετά από τη σχετική διάλεξη. Η εφαρμογή ενός ξεχωριστού μαθήματος στη διάρκεια των σπουδών των φοιτητών Ιατρικής και Νοσηλευτικής μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την ενημέρωση και την προαγωγή της σημαντικότητας του θεσμού στον χώρο εργασίας τους.<sup>27-30</sup> Επίσης, μετά από κάθε εκπαιδευτική παρέμβαση οι φοιτητές φαίνεται να είναι περισσότερο άνετοι και πρόθυμοι να συζητήσουν για τη δωρεά οργάνων και την πιθανότητα απόκτησης κάρτας δωρητή.<sup>28</sup>

Σε μελέτες όπου οι διαφορές πριν και μετά από την εφαρμογή των προγραμμάτων δεν ήταν μεγάλες, υπήρξε και πάλι η ανάγκη για περισσότερη γνώση από τους φοιτητές.<sup>31</sup> Για παράδειγμα, οι γνώσεις τους για τον θεσμό αυξήθηκαν, ενώ δήλωσαν ότι είναι σημαντικό να υπάρχει πληροφόρηση στον χώρο εργασίας των επαγγελματιών υγείας.<sup>32-34</sup> Συνεπώς, η υλοποίηση ενημερωτικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων μπορεί να συνδράμει στην αύξηση των δωρητών οργάνων και ιστών και στην ανάπτυξη

δεξιότητων προαγωγής του θεσμού από τους μελλοντικούς επαγγελματίες υγείας.<sup>27</sup>

#### 5. ΗΘΙΚΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΔΩΡΕΑΣ ΟΡΓΑΝΩΝ ΚΑΙ ΙΣΤΩΝ

Η ελλιπής εκπαίδευση, η ενημέρωση και η εξοικείωση με τη δωρεά οργάνων και ιστών προκαλούν συχνά αρνητική στάση.<sup>20</sup> Σημαντικό ρόλο σε αυτό διαδραματίζουν τα ΜΜΕ, η θρησκεία, αλλά και η σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ επαγγελματιών υγείας και ασθενών.<sup>35</sup>

Γενικά, υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις αναφορικά με τον τρόπο παρέμβασης.<sup>36</sup> Σε φοιτητές Νοσηλευτικής στην Ινδία φάνηκε ότι η παρακολούθηση ενός video για τη δωρεά κερατοειδή χιτώνα ματιού βοήθησε να αλλάξουν στάση απέναντι στη δωρεά και αυξήθηκαν οι γνώσεις τους, σε σύγκριση με εκείνους που δεν παρακολούθησαν το video.<sup>37</sup> Επίσης, όπως ανέφεραν, ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο ήταν αρνητικοί στη δωρεά αφορούσε στην έλλειψη γνώσεων και σωστής πληροφόρησης.<sup>38</sup> Σε μελέτη που διεξήχθη στην Αμερική σε φοιτητές πανεπιστημίου με τη χρήση και πάλι video, φάνηκε ότι η ομάδα που παρακολούθησε το video με αληθινές ιστορίες μεταμοσχευμένων έδειξε μεγαλύτερη προθυμία να γίνουν δωρητές, σε αντίθεση με τις ομάδες οι οποίες είχαν παρακολουθήσει video με κινούμενα σχέδια για τη δωρεά και είχαν απλή ενημέρωση με διαφάνειες.<sup>37</sup> Τα αληθινά γεγονότα που μπορούν να παρουσιαστούν σε μια ομάδα φοιτητών επηρεάζουν περισσότερο σε σύγκριση με τις απλές διαλέξεις.<sup>36</sup> Τα παραδείγματα από άτομα που έχουν βιώσει τη μεταμόσχευση μπορεί να αποτελέσουν κομβικό σημείο αλλαγής συμπεριφοράς προς τον θεσμό. Επιπρόσθετα, τα διαδραστικά εργαστήρια σε συνδυασμό με ενημερωτικό υλικό βοηθούν στην προώθηση θετικής στάσης προς τη δωρεά οργάνων και ιστών.<sup>39</sup>

Ταυτόχρονα, η έννοια του εγκεφαλικού θανάτου είναι ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει αρνητικά τη στάση του κοινού, με αποτέλεσμα να χρειάζεται περισσότερη ενημέρωση για το συγκεκριμένο θέμα.<sup>40</sup> Οι φοιτητές επαγγελματιών υγείας φαίνεται να επιθυμούν περισσότερο να ενημερωθούν για τη δωρεά οργάνων και ιστών.<sup>21</sup> Το γεγονός αυτό αποτελεί ζήτημα προβληματισμού και οδηγό για αναζήτηση τρόπων ευαισθητοποίησης, καθώς ο θεσμός της δωρεάς αφορά σε όλους.<sup>41</sup> Τα ηθικά διλήμματα που προκύπτουν αποτελούν αρνητικό παράγοντα στην απόφαση για δωρεά οργάνων και ιστών.<sup>42</sup>

#### 6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η δωρεά οργάνων και ιστών αποτελεί αποδεκτή θεραπεία εδώ και αρκετά έτη για αρκετές νόσους παγκοσμίως. Εκατομ-

μύρια συνάνθρωποί μας κάθε έτος πεθαίνουν περιμένοντας στις λίστες αναμονής, με την ελπίδα εύρεσης ενός συμβατού δότη. Η ανάγκη για αύξηση των δωρητών διεθνώς αποτελεί προτεραιότητα στις εθνικές εκστρατείες για την ευαισθητοποίηση των ατόμων σχετικά με την εγγραφή τους στα μητρώα δωρητών οργάνων και ιστών. Μέσα από τη βιβλιογραφία φαίνεται ότι η ανάγκη για αποτελεσματική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση του πληθυσμού είναι άμεση. Λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα μελετών που έχουν εκπονηθεί κατά καιρούς, είναι επιτακτική ανάγκη για τις κυβερνήσεις των κρα-

τών να επενδύσουν περισσότερα στην εκπαίδευση, με στόχο την αλλαγή των συμπεριφορών και στάσεων απέναντι στον θεσμό. Συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού επαγγελματιών υγείας και εξειδικευμένων ατόμων που ασχολούνται με τη δωρεά οργάνων και ιστών θα μπορούσαν να αποτελέσουν κρίσιμη μάζα για την προαγωγή της σωστής ενημέρωσης του κοινού και αφορμή για την αλλαγή των συμπεριφορών, τη θετική προδιάθεση και την ενεργοποίηση τόσο για τον θεσμό της δωρεάς και των μεταμοσχεύσεων, όσο και για την προαγωγή της υγείας στο σύνολό της.

## ABSTRACT

### The impact of information and education programs on the attitudes of health care students towards organ and tissue donation

V. STYLIANOU,<sup>1</sup> D. KAITELIDOU,<sup>2</sup> O. KONSTANTAKOPOULOU,<sup>2</sup> G. CHARALAMBOUS<sup>3</sup>

<sup>1</sup>Department of Nursing, Frederick University of Nicosia, Nicosia, Cyprus, <sup>2</sup>Department of Nursing, Center for Health Services Management and Evaluation, National and Kapodistrian University of Athens, Athens, Greece, <sup>3</sup>"Ippokratio" General Hospital of Athens, Athens, Greece, and Frederick University of Nicosia, Nicosia, Cyprus

*Archives of Hellenic Medicine 2020, 37(6):727–731*

Organ and tissue transplantation is the most widespread method of restoring diseased organs worldwide. Despite continuous progress in transplantation in medical science, millions of people die every year while waiting on transplant waiting lists. Organ donation for transplant is an accepted method at the global level, but a variety of ethical concerns and dilemmas hinder growth of the donor list. The commercialization of organs, religious beliefs, and the lack of trust among individuals towards the medical community are the most important obstacles to extensive availability of organs and tissues. The lack of appropriate information and education about donation impede new donor registration. Education is a determining factor in changing the attitudes and behavior of individuals towards various health issues that concern the general population, and the implementation of educational programs for health care students on the importance of organ and tissue donation can result in a significant attitude change and increased knowledge. Education of this group of students could bring about positive change in behaviors that are currently obstructing health promotion in the field of transplantation.

**Key words:** Education, Health care students, Organ donation

## Βιβλιογραφία

- HELLENIC TRANSPLANT ORGANIZATION. The idea of organ donation. EOM, Athens, 2018
- INTERNATIONAL REGISTRY IN ORGAN DONATION AND TRANSPLANTATION. Cyprus case, 2015–2018. IRODaT
- STAVROULAKIS E. Transplant: From myth to reality. 7th PanHellenic Medical Day; The history of transplantations. Athens, 2011
- PAPAZAXARIAS H, PAPOULIA E. *Anatomy – The Arabs, the church and the medieval anatomic studies*. Susaeta, Athens, 2000:10–12
- WATSON CJE, DARK JH. Organ transplantation: Historical perspective and current practice. *Br J Anaesth* 2012, 108(Suppl 1):i29–i42
- BARKER CF, MARKMANN JF. Historical overview of transplantation. *Cold Spring Harb Perspect Med* 2013, 3:a014977
- ABBOUDI H, MACPHEE IA. Individualized immunosuppression in transplant patients: Potential role of pharmacogenetics. *Pharmacogenomics Pers Med* 2012, 5:63–72
- KYPRIANOU S. *Angels exist – A true story of the greatness of organ donation*. Roloι, Limassol, 2019:223, 232
- SHANMUGARAJAH K, HETTIARATCHY S, CLARKE A, BUTLER PE. Clinical outcomes of facial transplantation: A review. *Int J Surg* 2011, 9:600–607
- ANTONIADES A. Ethics of transplant. *Anesthesiology and Intensive Care Issues* 2010, 20:263–270
- STYLIANOU V, MPELLOU P, GALANIS P, CHARALAMBOUS G. Knowledge and attitudes of the general population of Limassol, regarding organ donation. *To Vima tou Asklipiou* 2019,



- 18:228–242
12. PEFTOULIDOU GM. Transplantation: The case of brain death, N. Greece. *Anesthesiology and Intensive Care Issues* 2010, 20:18–22
  13. ARBOUR RB. Brain death: Assessment, controversy, and confounding factors. *Crit Care Nurse* 2013, 33:27–46
  14. MIROWSKY J, ROSS CE. Education, social status, and health. *Am J Soc* 2017, 110:1511–1513
  15. POTENZA R, GUERMANI A, PELUSO M, CASCIOLA A, GINOSA I, SPERLINGA R ET AL. Effectiveness of an education program on donation and transplant aimed at students of the nursing degree course. *Transplant Proc* 2015, 47:2097–2101
  16. YILMAZ TU. Importance of education in organ donation. *Exp Clin Transplant* 2011, 9:370–375
  17. MATESANZ R, DOMÍNGUEZ-GIL B, COLL E, MAHÍLLO B, MARAZUELA R. How Spain reached 40 deceased organ donors per million population. *Am J Transplant* 2017, 17:1447–1454
  18. ATHANASIOS P. Organ transplantation and presumed consent: The laws no 2737/1999 and no 3984/2011, the international experience and the glimpse at the future. *To Vima tou Asklipiou* 2014, 13:259–269
  19. HSIEH MH, SHIH FJ, SHEU SJ, WANG SS, SHIH FJ. Using an informatics education strategy to resolve the dilemma of teaching transplantation in medical institutions. *Medicine (Baltimore)* 2018, 97:e12809
  20. KIM M, SHIN M. Effect of educational program on knowledge, attitude, and willingness of nursing students for hematopoietic stem-cell donation. *Int J Environ Res Public Health* 2019, 16:3696
  21. KAYA Z, GULTEKIN KE, DEMIRTAŞ OK, KARADENİZ D, ÇALAPKULU Y, TAP Ö. Effects of targeted education for first-year university students on knowledge and attitudes about stem cell transplantation and donation. *Exp Clin Transplant* 2015, 13:76–81
  22. VIJAYAN L, DEEPA P. Effect of structured enlightenment program on knowledge and attitude regarding organ donation among college students. *Manipal Journal of Nursing and Health Sciences* 2018, 4:11–16
  23. MPOCHTI N. Impact of an educational program on changing attitudes and beliefs about organ donation to medical and nursing students: Strategies to increase the number of donors in Greece. Doctoral research, 2017
  24. MURAKAMI M, FUKUMA S, IKEZOE M, NAKAMURA M, YAMAMOTO Y, YAMAZAKI S ET AL. Effect of an educational program on attitudes towards deceased organ donation. *Ann Transplant* 2015, 20:269–278
  25. MURAKAMI M, FUKUMA S, IKEZOE M, LIZUKA C, IZAWA S, YAMAMOTO Y ET AL. Effects of structured education program on organ donor designation of nursing students and their families; a randomized controlled trial. *Clin Transplant* 2016, 30:1513–1519
  26. D'ACQUISTO J. Organ donation education and its effects on undergraduate nursing students' knowledge and perceptions. *Nursing Masters* 2017, 49
  27. VALIEE S, NOURI B, BAHMANPOUR K, DEHGHANI S. Effect of blended education on nursing students' awareness and attitude towards organ donation: A Solomon four-group study. *Strives Dev Med Educ* 2019, 2:e79938
  28. RAMADURG UY, GUPTA A. Impact of an educational intervention on increasing the knowledge and changing the attitude and beliefs towards organ donation among medical students. *J Clin Diagn Res* 2014, 8:JC05–JC07
  29. RADUNZ S, BENKÖ T, STERN S, SANER FH, PAUL A, KAISER MG. Medical students' education on organ donation and its evaluation during six consecutive years: Results of a voluntary, anonymous educational intervention study. *Eur J Med Res* 2015, 20:23
  30. MCCAUSLAND KURZ J. Impact of organ donation education on US undergraduate nursing students. *Prog Transplant* 2014, 24:211–217
  31. SEELAN SG, SHARAM E. Effect of structured teaching programme regarding organ donation on knowledge and attitude among nursing students. *International Journal of Recent Scientific Research* 2016, 7:12464–12467
  32. PATTHI B, JAIN S, SINGLA A, SINGH S, KUNDU H, SINGH K. Beliefs and barriers for organ donation and influence of educational intervention on dental students: A questionnaire study. *Journal of Indian Association of Public Health Dentistry* 2015, 13:58–62
  33. SRINIVASULA S, SRILATHA A, DOSHI D, REDDY BS, KULKARNI S. Influence of health education on knowledge, attitude, and practices toward organ donation among dental students. *J Educ Health Promot* 2018, 7:157
  34. SALWA AM. Effect of educational intervention on knowledge and attitude of nursing students regarding organ transplantation: A pilot study. *IOSR Journal of Nursing and Health Science* 2017, 6:64–70
  35. KALOYIANNAKIS M. Ethical and socio-ethical view of transplants: Factors that influence the attitude of the population towards organ donation. Doctoral research, 2012
  36. SCHICKATANZ S, WIESEMANN C, WOHLKE S. *Teaching ethics in organ transplantation and tissue donation – Cases and movies*. UNESCO Chair in Bioethics, University of Haifa, Haifa, 2010
  37. THORNTON JD, SULLIVAN C, ALBERT JM, CEDEÑO M, PATRICK B, PENCAK J ET AL. Effects of a video on organ donation consent among primary care patients: A randomized controlled trial. *J Gen Intern Med* 2016, 31:832–839
  38. SWATHI N, VENIPRIYA S, GEETHA C. Impact of an educational module on the knowledge and attitude of nursing students toward eye donation. *J Clin Ophthalmol Res* 2017, 5:115–120
  39. ABBASI DZ, FARAHANI B, FESHARAKI M, NAJAFIZADEH K. Effect of education about brain death and organ donation on attitude and knowledge of nursing students. *Iranian Journal of Critical Care Nursing (IJCCN)* 2010, 3:109–112
  40. DALAL AR. Philosophy of organ donation: Review of ethical facets. *World J Transplant* 2015, 5:44–51
  41. McDONALD SI, SHEMIE SD. Ethical challenges and the donation physician specialist: A scoping review. *Transplantation* 2017, 101(Suppl 1):S27–S40
  42. NAIR-COLLINS M. Clinical and ethical perspectives on brain death. *Medicolegal and Bioethics* 2015, 5:69–80
- Corresponding author:  
V. Stylianou, 52 Th. Potamianou, Kato Polemidia, 4155 Limassol, Cyprus  
e-mail: stylianou.vas@outlook.com
- .....